Войцек

Автор: Георг Бюхнер
Переклад: Лесь Курбас

Дійові особи:

Войцек
Марія
Тамбурмажор
Капітан
Доктор
Андрес
Унтер-офіцер
Марорет
Кете
Базарний комедіант
Бандюга
Динікар
Дід
Бабуся
Дурень
Перший учень ремісника
Другий учень ремісника
Перша дівчина
Друга дівчина
Перша дитина
Друга дитина
Перший міщанин
Другий міщанин
Поліцай

Мають бути на сцені: коняка, мавпа, дитина-танцівниця, лікар, суддя, студенти, хлопці й дівчата, солдати, судовий виконавець, діти, люди. Вечірня сурма в гарнізоні. Скрипалі скликають до танців. Сумує катеринка. У кімнаті капітана. Капітан сидить на стільці. Войцек його голить.

Капітан. Поволі, Войцеку, поволі. Усе як треба. Цей хлопець геть тобі запаморочить
світ. І що б я робив із тими зайвими десятьма хвилинами, коли ти закінчиш сьогодні
зарано. Войцеку, ти б таки подумав. Адже маєш якихось тридцять літ жити. Це ще
триста шістдесят місяців — а скільки тих днів, годин, хвилин.., Ну, навіщо така
демонська сила часу? Ану, використай його, Войцеку, Га?

Войцек. Слухаю, пане капітане.

Капітан. Мені страшно за цей світ, коли я думаю про вічність. Робота, Войцеку,
робота... От у чім вічність. Ти розумієш, Войцеку? Але взагалі, це не вічність, а лише
однв мить, так, одна мить, Я весь тремчу, Войцеку, коли згадаю, що світ
обертається навколо себе щодня. Яке марнування часу! До чого це? Войцеку, я не
можу дивитись на млинові колеса, вони навіюють мені меланхолію.

Войцек. Слухаю, пане капітане.

Капітан. Войцеку, який ти завжди затурканий. Людині це не до лиця, людині з
чистим сумлінням. Ну, скажи щось у відповідь, Войцеку. Як там сьогодні надворі?

Войцек. Негода, пане капітане, негода. Вітер,

Капітан. Так, я це відчуваю; там якось буряно. Але той вітер мені наче миша.

(Лукаво). Либонь, із північного півдня, Войцеку?

Войцек. Авжеж, пане капітане.

Капітан, Ха-ха-ха! О, він таки дурень, огидний дурень. *(Зворушений).* Войцеку, ти
зовсім без моралі. Моральність — це коли людина з мораллю, зрозуміло? Це дуже
гарне слово. У тебе ж дитина без благословення церкви, як каже наш
високодостойний полковий панотець... Без благословення церкви. Це не мої слова.

Войцек. Пане капітане, милостивий Бог не звинуватить і нещасного хробачка, над
яким мовлено амінь, коли його створювано. Він сказав: хай живе і його діти най
приходять до мене.
Капітан, Що він сказав? Ну й чудацька відповідь! Вони геть мене збентежила. Коли
я кажу: він, — то звертаюся тільки до тебе, до тебе...

Войцек. Ми бідні люди. Бачте, пане капітане, у житті найбільше важать гроші.
Гроші. А хто "їх не має, того змушують дотримуватися моралі... Та як? Адже кожен
має собі свою плоть і кров. Але ми бідуємо скрізь і на цьому, й на тому світі. Я собі
міркую так: потрапили б ми на небо, то й там нас примусять робити грім...
Капітан, Войцеку, де ж твоя честь, ти ж не доброчесна людина. Плоть і кров — це
що? Коли ллє дощ, і я лежу біля вікна й стежу за білими панчішками, що
перестрибують через калюжі, то до мене, най мене візьме дідько, Войцеку,
приходить любов. І я відчуваю свою плоть і кров. Але ж Войцеку, насамперед
чеснота, чеснота! А де без неї діти свій час? Я питаю в себе щоразу; чи існує
доброчинна людина *(зворушений),* лагідна людина, порядна людина?

Войцек. Так, пане капітане, насамперед чеснота... Я, мабуть, не так сказав. Бачте, ми маленькі люди, ми без будь-яких чеснот. Така наша натура, А був би я паном, мав би капелюха та дзиґаря, та ще й сюрдута, та вмів би шляхетно розмовляти, тоді б і я зохотився би бути

доброзичливим чоловіком. Чеснота — це має бути щось гарне, пане капітане. А я простий собі злидень.

Капітан. Гаразд, Войцеку, Ти добра людина, лагідна. Але ти занадто роздумуєш; це сушить тебе, ти маєш такий змучений вигляд. Ну хай, ця розмова втомила й мене вкрай, Іди-но, та помаленьку, хлопче, помаленьку, чвалай собі вулицею...

Околиця міста. Долина. Андрес і Войцек. Вирізають собі ціпки в чагарнику. Заходить сонце.

Войцек. Так, Андресе, там у траві, де ростуть губи, вечорами зводиться ціла голова. Хтось узяв її, подумавши: "їжак. За три дні и три ночі його винесли на марах. *(Тихо).* Андрес, це були масони. Я збагнув. Масони. Цить!

Андрес *(співає),* Там зайців двійко
Гризли собі зеленьке зілля...

Войцек. Цить! Тут щось коїться. Навкруги, Над нами. Земля тремтить у нас під ногами. Масони... Як вони риють?

Андрес. Гризли собі зеленьке зілля
В корінь — глибоко...

Войцек. Чоловіче, ти ж не сліпий кріт? Невже твої вуха засипані піском? Що тут, підо мною *(б'є ногою в землю).* Порожньо, чуєш? Порожнява під нами. Масони. Не озирайся. *(Тягне його в кущі).*

Андрес. Я боюся!

Войцек. Яка тут неймовірна тиша, Хочеться затаїти
дух, Андресе.

Андрес. Чому?

Войцек. Ну, не мовчи *(роздивляється навколо себе).* Андресе, все як на долоні. Полум'я охопило небо й гуде вся земля, мов то звуки далеких сурем. Наче у високість підносить душу.

Андрес *(по паузі),* Войцеку, ти все чуєш?

Войцек. Тихо, скрізь тихо, мов би вимер увесь світ. Андрес. Чуєш? Б'ють

барабани. Нам треба рушати.

Кімната Марії. Вона з дитиною на руках у перехресті вікна. Під будинком Маморет. Проходять солдати, сурмлять вечірню зорю. Попереду Тамбурмажор. Настають вечорові сутінки.

Марія *(бавить на руках дитину).* Гоп, синку, Та-ра-ра-ра, Чуєш? Он вони йдуть.

Маморет. Що за парубок, чистий тобі дуб.

Марія. Він стоїть на ногах, мов лев, *(Тамбурмажор їх вітає.)*

Маморет. Еге, який голубливий погляд, пані сусідко. Ви, певне, цього не відали?

Марія *(співає).* Солдати — браві молодці.
Здалека в
промінняхсяють...
Маморет. А очі у Вас і досі
блищать.

Марія. Ну то що? Продайте-но свої жидові. Аби добра насмарувати, то заблищали б, може, і Ваші. А там, може, хто й купить, бодай за ґудзики до штанів...

Маморет. Та ти, невінчана, цить. Я перед своїм чоловіком чесна жінка, а ти? Тобі добре дивитися на світ крізь сім пар солдатських штанів...

Марія. Стерво *(брязкає вікном).* Ходім, синочку. Чого вони хочуть від нас? Ну, хай ти син повії, хіба ж все одно, твоє грішне личко не втіха для матері? Гоп. Гоп *співає).*

Дівко, що ти вдіяла,
Що прижитька прижила,
—Аги, вороже,
Я співаю та й уже.
—Гейо, поняйло,
синку мій, юхже.
А про чоловіка
байдуже,

Запрягай-
но
шестерик

Та поїдем
до
старих.
Коні сіна
не їдять,
Пити
воду не
хотять.
—Тільки холоденького
вина, юхже,
Тільки холодненького
вина.

(Стукіт у вікно.) Хто там? Це ти, Франце? Заходь.

Войцек. Не можу. Мені треба на перекличку.

Марія. Вирізав ціпка для майора?

Войцек. Так, Маріє.

Марія. Що тобі, Франце?

Войцек *(потайки).* Маріє, щось знову коїться. Я натрапив на слід. Справді. Хіба не
треба розуміти написане так; поглянь, димами сходить уся країна, мовби курна піч?

Марія. Чоловіче!

Войцек. Воно пленталося за мною аж під саме місто. Щось, мабуть, станеться.
Але я збагнув: масони! Я мушу тікати.

Марія. Франце!

Войцек. Нині, ввечері, там, на ярмарку. Я дещо зібрав. *Виходить).*

Марія. Чоловік мов заворожений. Він жодного разу не глянув на сина. Звихнеться зі
своїми думками. Що ж ти замовк, мій синку? Боїшся?.. *(Кладе його до колиски).* Так потемніло, наче настала сліпота. Сяє один ліхтар на вулиці. Не сила жити. Страшно (вона виходить).

Комедіантські буди. Вогні. Народ, Коло передньої ліворуч — Комедіянт. Його дружина в штанах, гарно вбрана мавпа. У середині старий співець

~ катеринщик, танцівниця-дитина. Праворуч
— Войцек, Марія; вони протискаються вперед;
за ними — Тамбурмажор та унтер-офіцер,
вони виходять наперед, стежать за Марією.
Гра катеринки, перегук струн, галас.
Мерехтять вогні...

Старий *(співає)* Все на цім світі суєта,
Всім нам вмирати
— Хи
мерна мета. **Войцек.**
Гей, музики!

Марія. Як світло!

Войцек. Агей, Марію! Поспіль чорні коти Із вогненними очима. Го-го, який вечір!

Комедіянт. Поважне панство. Шановне панство.
Увага. Сама істота, яку створив Бог, не варта нічого, анічогісінько. Погляньте, що важить штука! Ходить навстріч, із капканом у штанях, із шаблею, Ого! Ану, привітайся, Справжній барон... Ану поцілуймося. *(Мавпа сурмить у сурму).* От шельма! Шановне панство, ви можете тут побачити астрономічну кобилу й манюсіньку пташку з Канарських островів. Це фаворити всіх коронованих осіб. Починаємо. Відразу й згодом, *(Відсуває завісу й розчиняє у штахетах прохід),*

Войцек. Хочеш?

Марія. Та що мені?.. Чудасія та й годі. Які китиці в того дядька. А жінка он у штанях. *(Заходять).*

Тамбурмажор. Стривай.
Тобі видно її?

Унтер-офіцер. Оце баба!

Тамбурмажор. До дідька. Вона годиться для розмноження аматорів мистецтва, для розплоду тамбурмажорів.

Унтер-офіцер. Як вона тримає голову? Сказав би, чорна коса, мов тягар, одтягує її назад. А очі?..

Тамбурмажор. Дивишся, мов у колодязь, мов у димар. Ходімо. Слідом за нею. *(Заходять).*

У середені будинку,

Комедіянт *(виводить коня),* Покажи-но свій талант. Покажи-но свій тваринний розум, осором людське товариство.

Панове, ця тварина, як ви бачите, на своїх чотирьох ногах, з хвостом, належить до всіх наукових товариств і вважається професором у нашому університеті, де студенти навчаються їздити верхи та битися. Це вона робить дуже просто. А думає лише зі своїм подвійним глуздом. Що тобі здається, коли ти мислиш подвійно? А скажи нвм, чи існують серед учених осли? *(Коняка киває головою).* О, бачите, це вам і є подвійний глузд. Це причинки до гно-се-о-ло-гі-ї; воно може крит-і-ку... Так-так, хто б сказав, що це тваринніий індівіддум. Це персона, людина чи тваро-людина, хоч водночас і людино-тварина,.. *(Коняка поводить себе непристойно).* Оце ти так осоромила вельмишановне товариство? Що ж, даруйте, панове, бо тварина така натура, не ідеал, а просто натура. Панове, отак і ви чиніть. Спитайте в лікаря, бо інакше завдали б собі величезної шкоди. Цей жест означає: людино, будь природна. Ти виникла з праху, піску та посліду, а прагнеш стати вище над піском, послідом, прахом, Даруйте, панство, розсудіть, який це розум: може, вважати все дарма, позаяк нема пальців... Чому? Та тому, що не розуміє мови, не вміє висловитися, тобто це вам людина навиворіт. Скажи лиш нам, котра година? Хто поміж вас, панове і дами, має дзиґаря?

Унтер-офіцер, Дзиґаря? *(Дістає, не кваплячись, з кишені дзиґаря).* Будь ласка, добродію. *(Вилазить на ослін й протягає свого дзиґаря),*

Марія. Я хочу бачити. *(Вона присувається наперед).*

Унтер-офіцер *(допомагає їй).* Любко...

Кімната Марії, Марія сидить із дитинчам, в руках у неї друзка дзеркала, вона вдивляється в себе... Полудень,

Марія. Ну-ну, як блищить. Мовби який камінь? А що він сказав тоді? Спи, маля. Стули оченята, міцненько, ну... *(Дитя затуляє очі руками).* Дужче. Отак і тримай. Тихо, щоб не зурочив хто. *(Співає).*

Дочко, циган іде,

Двері замикай,
До біди приведе,
У циганський край.

(Милується собою знову). Певне, із золота. А що покаже танець. Тільки й нашого: цей тісний куточок у світі, цей уламок із люстри. А чи в мене такі губи червоні, як у тих інших дівчат, де свічада од стелі до підлоги, де чарівні панове їм руки цілують? Я тільки бідна жінка *(Дитина просинається).* Цить, синку, заплющуй очі. Он сонний янгол, бачиш, як мерехтить на стінах, *(Пускає дзеркалом зайчика).* Ну-ну, спи: як зазирне в очі, геть засліпнеш... *(Позад неї заходить Войцек, Вона підхопилася, затуляє руками вуха).*

Войцек. Що сталося?

Марія. Нічого.

Войцек. Он щось
блищить під руками...

Марія. Сережка. Я
знайшла.

Войцек. Мені такого зроду не доводилося знаходити.
А ти дві одразу?

Марія. Я не шлюха, Франце.

Войцек. Ну, гаразд, Маріє. Малюк заснув? Візьми його під ручки, йому, мабуть,
муляє стілець. Он на лобику виступили краплини поту. Так, усі упрівають тут, під
сонцем, навіть потіють уві сні. Нужденний наш люд. Ось тобі, Маріє, мої гроші. Тут
твоя платня та дещиця від капітана.

Марія. Спасибі, Франце,

Войцек. Мені треба йти. Бувай здорова, до вечора. *(Виходить).*

Марія. А все ж таки я негідниця, це я знаю. Раніше б горлянку собі перетяла, Ах,
який світ!.. Навіщо ці взаємини, чоловіка й жінки.

Кімната доктора, Войцек, Доктор (по обіді).

Доктор. Я пересвідчився, Войцеку, як треба дотримуватися слова.

Войцек. А як же, пане докторе?

Доктор. Войцеку, я бачив усе. Ти тоді став до вітру на вулиці, пристигнувся до
стіни, мов пес. А тобі щодня платять три шаги. Войцеку, розумієш, це гидко. Світ
псується, він не стає кращий,

Войцек. Але ж, пане докторе, прошу, цього вимагає природа?

Доктор. Вимагає природа... Вимагає природа... Що, природа? А я хіба не довів, що
Musculus constrictor vesicae підлягає людській волі? Природа... Войцеку, людина —
це вільна особистість, у ній індивідуальність гарантується свободою. І так не
втриматися... *(Киває головою, закладає руки за спину, ходить туди-сюди у хаті).* А
ти вже з'їв свій горох, Войцеку? Це ж революція в науці. Я висаджу її в повітря.
Склад сечі: 0,10 солянокислотного амонію, гіпероксідуль; Войцеку, тобі ще хочеться
надвір? Піди, коли не втримаєшся...

Войцек. Ні, пане докторе.

Доктор *(розлютившись).* Ага, а стіну запаскуджувати можеш? Ось папір на тебе,
цей позов у моїх руках, Я бачив це на власні очі, Я глянув із вікна, я саме пускав
туди зайчиків, дослідити закони чхання, *(Підступає до нього).* Ні, Войцеку! Я не
сердитий на тебе. Гнів шкодить здоров'ю, він поза наукою. Я спокійний, цілком
спокійний. Пульс, як звичайно шістдесят. Я розмовляю із найбільшою байдужістю.
Якнайспокійніше. Хто б гнівався на чоловіка. Боронь Боже, на чоловіка. Коли б це
був ще протей, який може здохнути. Але, Войцеку, навіщо ти ставав під стіною?

Войцек. Даруйте, пане докторе, але кожен має свою вдачу, свою особливість. З

природою не можна жартувати... З природою *(клацає пальцями)* — це така річ, як би
сказати, приміром...

Доктор. Войцеку, знову філософія?

Войцек. *(довірливо).* Пане докторе, чи перебували ви коли мовби в двоїстому світі?
Сонце ніби стоїть о полудні, а світ палахкотить огнем. Тоді чийсь страшний голос
промовляє до мене...

Доктор. Войцеку, маєш аберації.

Войцек *(прикладає палець до носа).* Це губи, пане доктор. Це там усе, там...
Бачили Ви, яким візерунком ростуть губи в лісі? Коли б його хто зміг прочитати!

Доктор. Войцеку, в тебе явна аберація тепіаііз раґїіаііз, тобто часткове розумове
збочення. Друга форма. Яскраво виражена. Войцеку, тобі дадуть налбавку. В тебе
друга різновидність настирливої ідеї за нормального стану. Адже працюєш, як досі?
Голиш свого капітана?

Войцек. Авжеже, пане докторе.

Доктор. їси свій горох?

Войцек. Плвсякчас, пане докторе. Гроші на господарство здобиває моя жінка.

Доктор. Задовольняєш її?

Войцек. Авжеж.

Доктор. Поважний із тебе самець, Войцеку: маєш надбавку. Тримайся молодцем.
Ану, який у тебе пульс? Так...

Кімната Марії. Марія.
Тамбурмажор. Пополудні.

Тамбурмажор. Маріє!

Марія *(роздягає його).* О, мужчина. Ану, ступи бодай крок. Груди, мов у бугая, а борода, як у лева. Такого ще не бачили. Я найгордіша з усіх жінок.

Тамбурмажор. О, як зодягну в неділю китицю з пір'я, білі рукавички — куди там! Принц мені каже: хлопе, ти чистий зух.

Марія *(глузує).* Ов-ва! *(Підступає до нього).* Мужчина...

Тамбурмажор. І ти ж непогана. Сто чортів, починаймо заселяти світ тамбурмажорами. Га? *(Обнімає).*

Марія *(збентежено).* Пусти.

Тамбурмажор. Ти дикий звір.

Марія *(гостро).* Тільки-но торкнися.

Тамбурмажор. Дідько в тобі, видно, зорить із очей.

Марія. Все одно.

Вулиця, капітан, доктор, Войцек. Капітан, захекавшись, простує вулицею, зупиняється, одсапує, озирається навколо. Пополудні,

Капітан. Пане докторе, коні наводять на мене страх, як подумаю, що ці бідолашні тварини ходять пішки. Не біжіть-бо так. Не вимахуйте своїм ціпком у повітрі, Ви женетесь за смертю навперейми. Порядна людина, людина чистого сумління, не бігає так прожогом. *(Доктор квапиться).* Порядна людина... *(Хапає доктора за полу).* Пане докторе, мені так тоскно, такі на мене химери находять — я плачу, коли міймундир висить переді мною на стіні... Одне він висить...

Доктор. Гм. Опасистий суб'єкт. Товстий, Груба шия. Апоплексична статура. Так, пане капітане, можете дістати apoplexia cevebri, але можете мати — це також ймовірна річ — односторонній удар, себто частковий параліч, нарешті, в найкращому разі, параліч лише розумовий, тоді б ви могли животіти собі далі: от

Вам приблизна перспектива на чотири тижні. А втім, можу вас запевнити, що цей
випадок — вельми цікавий; коли б дав Господь, щоб вам частково відібрало мову: ми
б тоді провели геніальні досліди.

Капітан. Пане докторе, не лякайте мене. Бувало таке: люди помирали просто з
остраху, тільки з остраху. Я вже бачу як несуть по мені коливо, але всі скажуть: так,
це була порядна людина, путня людина, Ви, гробарю, вже вбили цвях у мою труну.

Доктор *(простягає йому капелюха).* А що це, пане капітане? Це порожнява, та, що
вивітрилася з голови.

Капітан *(розстеляє свою полу).* А це що, пане докторе? Це недоумство.

Доктор. Засвідчую мою повагу, вельмишановний пане шпіцрутен, Капітан, Навзаєм, мій любий гробарю. *(Проходить Войцек).* А, Войцеку, куди ти
біжиш? Стривай-но, Войцеку. Він лякає мене, мов нагострена бритва. Можна
врізатись об нього. Він квапиться, наче має поголити полк кастратів, і от буде
повішений на останній волосинці. До речі, про довгі бороди. Шо я мав тобі сказати?
Войцеку? Ха, довгі бороди...

Доктор. Від довгого волосся на підборідді, як казав ще Пліній, треба утримувати
солдатів...

Капітан *(каже далі).* Ага! Довгі бороди...

Доктор. Від довгого волосся на підборідді, як казав ще Пліній, треба утримувати
солдатів...

Капітан *(каже далі).* Ага! Довгі бороди, Як там, Войцеку? Чи не бувало в тебе
такого, щоб ти часом знаходив волосся з бороди у власній тарілці?

Ти що, мене не
розумієш? Чоловічий волос — ну, з бороди якогось сапера, якогось унтер-офіцера,
якогось — ну, якогось тамбурмажора. Еге, Войцеку. Але ж у нього й жінка брава... В
нього не те, що в інших...

Войцек. Авжеж. Що ви хотіли сказати, пане капітан?

Капітан. Ну, та й блазня склеїв цей хлопчисько! Чого ти витріщив свої баньки на
небо? Може, не треба в супі шукати; ану гайда туди за ріжок; знайдеш, може, те
волосся ще на чиїхось губах. На чиїхось губах, Войцеку. Я досвідчений у коханні,

Войцеку. Хлопче... Та він, мов крейда, став...

Войцек. Пане капітане, я цілковитий голодранець. Нічого в світі не маю. Пане
капітане, ви, можете, жартуєте?

Капітан. Жартую? Я з тобою? А бодай тебе! Які жарти, хлопче?

Доктор. Пульс, Войцеку, пульс... Дуже різкий, порухами, нерівний.

Войцек. Пане капітане! Земля, мов пекло, горить, А мені зимно, як на кризі. Це з
пекла холод! Поб'ємось об заклад, капітане. Не може бути! Шлюха, шлюха! Не
може бути!..

Капітан. Хлопче, вгамуйся. Хочеш кулю ввігнати собі в лоб. Навіщо ти колеш мене
своїми очима? Я ж тобі добра зичу, бо ти такий лагідний, Войцеку, дуже лагідний...

Доктор. М'язи, обличчя напружені, нерухомі, тіпаються раз у раз, тіло випростане,
нерухоме...

Войцек. Іду. Все може статися з людиною. Все Дивовижна година, пане капітан.
Гляньте тільки, яке чудове тепло сірого неба. Можна вбити гак отам угорі та й завіситись одразу — і все за одну мить поміж так — і знову — так і ні, Пане капітане, Так чи ні? Чи винне "Ні" перед "Так", чи "Так" перед "Ні"? Я все це збагну. *(Виходить широким кроком*

поволі, тоді чим раз швидше).

Доктор *(кричить услід).* Феномен, Войцеку. Надбавка,

Капітан. Мені просто страшно стає за людей. Які ж бо вони швидкі. Той довгов'язий негідник хапається так, мовби тінь, яка бігла від павучої ніжки, а цей малий, знай, дрібцем. Довгий — то блискавиця, а малий — то грім. Ха-ха, і все це наввипередки. Мені це не до вподоби. Лагідна, порядна людина — вона обачна і любить життя, Порядна людина не вихваляється. Вихваляється ледар, негідник. Я тому й пішов на війну, щоб зміцнити в собі любов до життя *(іде).*

Вартівня, Войцек, Андрес. Після полудня.

Андрес *(співає).* А в шинкарки дівка брава,
День і ніч вона в садочку сидить,
Поки й
північ стане бить. **Войцек.**
Андерс.

Андрес. Ну?

Войцек. Чудово надворі.

Андрес. Як на неділю. Музика за містом. Оце дівчата туди пішли, З'юрмисько народу. Ех, діло!

Войцек *(тривожно).* Танці, Андерсе?
Вони танцюють?

Андрес. Під коником і під зіркою.

Войцек. Танці, танці...

Андрес. Ну, то що? Байдуже *(співає).*

День і ніч сидить вона в садочку,
Поки й північ стане бить,
Все
виглядує солдатів,

Войцек. Андерсе, нема в
мене спокою.

Андрес. Ну, й дурень.

Войцек. Я мушу бігти. В очах у мене кружляють метелики... Танці.., Танці... Нагріє собі добре руки... Клята... Андресе.

Андрес. Чого тобі?

Войцек. Я йду негайно,

Андрес. Облиш. Все за бабу?

Войцек. Я йду. Душно тут,

Перед корчмою. Танці. Лавки перед домом. Хлопці й дівчата. Сонце на вечірньому прузі.

Перший ремісник *(співає).*

Сорочка у мене дранка
І та не своя,
Сивухою смердить
Вся душа моя.

Другий учень ремісника. Ану, друзяко, можна тобі задля дружби зробити дірку в твоїй натурі. Вперед! Я тобі хочу таки зробити дірку. Друже, і я ж герой, їй-Богу. Я тобі кулаком всю блошву насмерть повбиваю.

Перший учень ремісника. Ой, душа в мене смердить перегаром. Єй право, гроші і від того тліють. Моя ж ти фіялочко, як же на світі чудово! Друже, я тут наплачу цілу діжку. А якби в нас не носи, а щоб пару добрих пляшок, то ми б собі лляли в пельку... Андерс *(в хорі).*

Мисливець молодий
Лісами десь блукав.
Галлі-галло-га, бо він добре знав,
Що за радість в лісах,
На зелених стежках...

Войцек *(стає під вікном, Марія з тамбурмажором в танці, не бачить його).* Він... Вона... Диявол...

Марія *(в танці).* Іще... Ще...

Войцек *(йому перехоплює подих).* Іще — ще.., *(вискочив наперед і знову сідає на лаву).* Іще — ще... *(Сплескує руками).* Крутіться.

Кружляйте. Чом Господь не задушив сонця, щоб поспіль злучити весь світ, мужчин із жінками, худобу з людьми. Отак серед білого дня, в усіх на очах, як музи. Баба. Баба, яка ти палахка. Іще, іще *(підхопився),* Га, молодець... Як він її пригортає, Геть все тіло. Він, він має її, як і я колись.

Перший учень ремісника *(зіп'явся на стіл, проповідує).* А що, улюбленці марнот: коли стоїть подорожній і стежить за плином часу, коли зважує він божественну мудрість і так собі каже; навіщо ти, чоловіче? Істинно вам кажу: із чого б жив селянин і бондар, і лікар, і швець, коли б милостивий Бог не створив людей. А з чого б жив кравець, коли б він людям не прищепив соромливість; із чого б жив солдат, якби його не чекала смерть. Отож, одкиньте сумніви, злюблені браття, так-так... Все тут любе й миле, але все на землі лише тлін. Навіть гроші — і ті зотлівають. А нарешті, слухачі мої любі, скажу вам так: братця, зросимо хрест святий, хай цей Ісус іздохне. *(Загальний радісний регіт. Войцек підхопився, тікає в світ за очі).*

Чисте поле. Войцек. Сонце зайшло,

Войцек. Іще... Ще... Цитьте, музики *(крижнем падає на землю),* Га, що? Що ви там кажете? Голосніше. Голосніше. Забий. Забий, Розпутну вовчицю? На смерть забий, забий розпутну вовчицю... У смерті винен я? Мушу я? Це я почув? Це вітер каже теж *(заводить голову).* Так, чую ще$_5$ іще забий насмерть, насмерть...

Казарма. Ніч. Андрес і Войцек в одній постелі. Місячно.

Войцек *(термосить Андреса, будить),* Андресе, Андресе,

Андрес. Га?

Войцек. Я не годен спати. Тільки-но очі стулю, знов крутиться все переді мною, і
скрипку я чую, іще, іще, і тоді голоси — отам зі стіни. Чуєш... ш.., ш... ш... Андрес- Чую. Хай танцюють, Втомився, мов біс, а там, хай Господь хранить амінь.
(Знову спить).

Войцек. Все каже: убий насмерть. І крає все — отут мені очі — ножем. Андресе.

Андрес, Спи дурню.

Кімната Марії. Войцек входить. Марія від вікна іде назустріч, мовчки зупиняється. Вечоріє

Войцек *(пильно розглядає її, киває головою).* Гм... Я нічого не бачу, Я нічого не
бачу. О, це треба було б побачити, треба було б руками відчути,

Марія *(тривожно).* Що тобі, Франце? Ти не в собі, Франце?

Войцек. Гріх бездонний, безмірний гріх! Він мусів би смердіти так, щоб янголи
повтікали з неба. У тебе червоні губи, Маріє? Вони в тебе не спухли? Що, Маріє, ти
гарна, мої гріх? А смертний гріх такий гарний.

Марія. Франце, ти в пропасниці...

Войцек. Дідько, тут він стояв. Отак, отак.

Марія. Доки світ стоїть і день на одному місці, багато хто може стояти: один
одного заступає, Франце.

Войцек. Я бачив його.

Марія. Можна всякого побачити, Франце, аби очі та нікому не засліпило, та сонце
світило.

Войцек *(підступається).* Шлюха..,

Марія. Геть звідси. Краще заріж мене, а руками не руш *(він одступається),*

Войцек. Мусиш вмерти!

Марія *(зухвало).* Байдуже!..

Войцек. Жінко. Ні, ти маєш переродитися. У кожній людині — безодня, цілий світ.
Що це означає? Вона — безневинність. Ти безневинність, але на тобі тавро. Я знаю!
Я знаю! Хто його знає у світі? *(Виходить).*

У доктора в дворі. Доктор стоїть біля вікна на горищі. Студенти та Войцек внизу. Перед полуднем.

Доктор. Панове, я стою на даху, мов Давид, коли він побачив Батсебу, але я не
бачу нікого — тільки панталони з дівочого пансіону сушаться онде в садку. Панове,
ми зупинилися на важливому — про відношення суб'єкта до об'єкта, Коли візьмемо
якусь річ, де міститься органічна самоофірмація божественного принципу, коли
розглянемо її з такої високої точки зору, як от у даному випадку, коли хважимо її у
відносинах із простором, землею, планетарним світом, панове, у нас постане
пітання, як відноситься оця сутність до centrum gravitations та до власного самоінстинкту — що буде, панове, коли я викинув цю кішку у вікно? Отак,..
Гей, Войцеку *(реве),* Войцеку!

Войцек *(спіймав кішку).* Кусається, пане докторе.

Доктор. Хлопче... Він тримає Її ніжно, як рідну бабусю.
(Спускається вниз).

Войцек. Пане докторе, я тремчу...

Доктор *(Кидається до нього в радісному захваті).* Ага, ага.., Чудово, Войцеку, *(Тре
руки. Бере кішку).* Що я бачу, мої панове *(закопилює губу).* Нова порода курячої
воші. Дивна порода. Зовсім інше забарвлення, *(Кішка вирівається з рук і тікає),*
Мої панове, це створіння, на жаль, не має наукового інстинкту пізнавання. Зате ми
побачимо інше. Погляньте на цього суб'єкта. Впродовж трьох місяців він не їсть
нічого, крім гороху. Бачити наслідки, га? Спробуйте тільки, який скажений у нього
пульс? А зір?..

Войцек. Пане докторе, мені темніє в очах *(схиляється на стілець).*

Доктор. Відважніше, Войцеку. Ще зо два дні й — кінець. Поторкайте, панове,
поторкайте *(студенти обмацують скроні Войцека, пульс і груди).* До речі, Войцеку,
поворуши шановному панству вухами, Я давно хотів їм це показати. Два мускули в
нього не відмерли. Ну, давай. Миттю.

Войцек. Ах, пане докторе.

Доктор. Бидло. Що, я тебе мушу за вуха тягати? Хочеш зробити, як кішка?
Дивіться, панове! Це вам переходовий ступень до осла. Часто це буває в результаті
жіночого виховання. Скільки тобі вискубли волосся з ніжности, Войцеку? Воно, диви,
геть порідшало за останні два дні. Так, це горох, панове!

Корчма, Войцек, Андрес, люди
Тамбурмажор, унтер-офіцер. Вечір. Вогні

Войцек. Нічого не чув?

Андрес. Він іде не сам, із товаришем...

Войцек. Він щось сказав!

Андрес. Звідки ти взяв? Невже я маю тобі повторювати?.. Ну, він посміхнувся та й мовить: оце жінка! У неї такі литки. Вся аж пашить.

Войцек *(збайдужа).* Так, вин це сказав. *(Заходять Тамбурмажор і унтер-офіцер).*

Тамбурмажор. Я чоловік. *(Б'є себе в труди).* Чоловік, кажуть вам. Що вам од мене потрібно? Хто не п'яний, мов дим — геть звідси!.. Та я будь-кого в порох... *(до Войцека).* Ну, хлопче, дудли. Хай увесь світ затопить сивуха... Чоловіки мають пити,

(Войцек насвистує).

Ти, недотепа, я тобі язика вирву та й обмотаю навколо черева! *(Вони борюкаються, Войцек здається).* Дати тобі духу? Дати?

(Войцек знесилений, тремтячи, сідає знову на лаву).

Свисти тепер, доки
посивієш *(наспівує).*
Без горілки нам,
солдатам, Не життя»
а справжній гріх.

(Виходить),

Перша. О,
розкохав своє
тіло.

Друга. Якраз у
розквіті.

Войцек. Один
одного вартий.

Крамниця державних речей. Войцек. Жид. Ранок.

Войцек. Дорого правите за пістолю?

Жид. Ну, пан купує, чи ні? Хутчій!

Войцек. А скільки коштує ніж? *(Веде рукою по лезу).*

Жид. Гострий. Пан хоче собі горло перетяти? *(Войцек аж здригається).* Ну, що?
Віддам дешево, як ніхто. Здобуде пан смерть зовсім дешево, але не-задурно. Ну,
як?

Войцек. Ні не тільки хліб можна краяти.

Жид. Два шаги.

Войцек. Ось *(іде).*

Жид. Ось... Мовби дрібничка. А все-таки гроші маєш. Лихо та й годі.

Кімната Марії. Марія сама. Гортає Біблію. Дурень сидить навпочіпки біля неї. З ним дитина. Полудень.

Марія. І не обрящі лжі в його вустах. Боже, Боже. Одверни очі від мене *(гортає далі).* Та привели фарисеї жону до нього, спійману в чужому ложі, й поставили перед ним. І же рече: не осуджу тебе і я. Іде, тільки не гріши більше, жоно. *(Сплескує руками).* Боже. Боже. Я нещасна. Боже, я небагато прошу, дай тільки мені, щоб я могла молитися. *(Дитина тягнеться до неї).* Дитина мені серце крає. Геть! *(Відштовхнула дитину, підходить до вікна).* На волі краще не буде.

Дурень *(бере дитину, розповідає їй на пальцях казку).* Цей має золоту корону, він
стане королем, дитино. От завтра я принесу королеві сина. А кров'янка й мовить:
ходімо зі мною, ліверно ковбасо,

Марія. От і Франца щось нема. Ні сьогодні, ні завтра. Яка задуха! *(Розчиняє вікно),*
І впала йому до ніг, і заридала, і слізьми зросила ті ноги, і витирла пишною косою, і
цілувала, і змащувала їх пахощами та миром, *(б'є себе в груди).* Загинуло все,
Ісусе. Я тобі ноги змастити хочу.

Казарма. Андрес, Войцек переглядає свої речі. Пополудні.

Войцек. Цей камзольчик, Андресе, не з казни. Він здається тобі, знадобиться,
Андресе.

Андрес. Авжеж.

Войцек. А от сестрині хрестик і перстень,

Андрес. Авжеж.

Войцек. У мене тут образок: два серця та добрий галун. Він лежав у маминій Біблії,
От послухай цей віршик:

Як твоє тіло, Ісусе, зранене до крові було,
Так би і серце гріховне, щоб кров'ю мені ізішло. Мама тепер тільки й чують, як сонце їм освітлює руки. Байдуже.,.

Андрес *(все ще нерухомий, на все відповідає безбарвно).* Авжеж..,

Войцек. Андресе, а чи була така дівчина, як вона?

Андрес. Хто — вона?

Войцек. Ніхто. *(Витягає папір, читає).* Фрідріх Йоганн Войцек, солдат. Стрілець другого полку, другого батальйону, четвертої роти, народився на Благовіщення, ЗО липня. Це скільки мені зараз? ЗО років, 7 місяців і 12 днів.

Андрес. Франце, йди до шпиталю. Тобі, сердего пити горілку з порохом, це від пропасниці допомагає,

Войцек. Так, Андресе, коли тесля збирає стружки, ніхто не знає, чию голову прикладуть на них...

Вулиця. Марія. Бабуся із плетінням на лаві.
Діти гуляють. Войцек. Сонце під вечір.

Малі дівчатка *(ходять, взявши за руки, і співають. Попереду хлопчики)*

І май-сонце грає,

І хліб стоїть в цвіту,
Вони ж ген-ген десь лугом
Всі парами ідуть.
Попереду дударик,
Позаду скрипалі,
І усі в червоних черевичках.. *(Різняться).*

Перша дитина. Погана пісня ця!

Друга дитина. І якої тобі ще треба?

Діти *(з підстрибом).*
Гарна... Гарна...

Друга дитина. Ну,
заводьте іншої.

Діти. Іншої! Давайте іншої!

Перша дитина. Маріє,
потанцюй з нами.

Діти. Еге, еге, ходім
танцювати з нами.

Марія. Я не можу.

Друга дитина. Чому?

Марія. Тому...

Друга дитина. А чому
"тому"?

Перша дитина. Так
заспівай нам тоді.

Діти. Авжеж. Маріє. Заспівай, заспівай. Ти маєш нам заспівати. Ходи. Заспівай нам, Марія, та потанцюй Із нами.

Марія *(встає).* Ну, годі вже, раченята. Беріться за руки *(стає з дітьми в коло й рухається, наспівуючи з ними до танцю).*

Перстень, перстень і вінець —
Став з водицею горнець.
Завтра будем прати:
І велике, і маленьке,
І хороше, й поганеньке —
Всяке шматтячко...

Діти *(розбігаються і присідають).* Ку-ку-рі-ку.

Марія. Бабусю, розкажіть нам
щось.

Діти *(біжать усі гуртом до старої).* Бабцю, бабусю, розкажіть нам щось. Тихо. Баба щось розкажуть? Цитьте ж. Розказуйте, бабусю.

Стара. Жило собі колись... *(Діти зупиняються й присідають навколо неї, між ними Марія).* Жило собі колись бідне дитя, і не було в нього ні батька, ні мами — всі вони повмирали, І не мало воно нікого на світі. Всі-всі повмирали, І пішло дитя шукати день і ніч. А на землі нікого не було, то й захотіло воно піти на небо, і місяць сяяв йому привітно, а коли воно, зрештою, туди дісталося, то побачило, що йому світив уламок гнилого корча. І подалося воно далі, до сонця, а дійшовши туди, угледіло, що то був зів'ялий сонях, а потрапивши до зірок, зрозуміло, що там малесенькі золоті цятки такі, як їх залишає на тернині сорокопуд; а забагло дитя знову на землю, вертається назад та й бачить перед собою перекинутий горщик; і залишилося воно самотою, сіло та й заплакало, і досі, самотнє, сидить І плаче.

Войцек *(підходить з-за спини до Марії).* Маріє, *(Марія здригається.)* Маріє, ми вирушаємо. Час.

Марія. Куди...

Войцек. Не знаю.

Стежка в лісі над ставком. Войцек сидить на дерев'яній лавці. Марія стоїть перед ним. Вечірні присмерки.

Марія. Де місто? Тут темно,

Войцек. Побудь зі мною ще. Іди, присядь *(тягне її на лаву).*

Марія. Мені треба додому.

Войцек. Ти ж пораниш собі ноги, бігавши?

Марія. Що з тобою, Франце?

Войцек. А ти знаєш, скільки триває наше знайомство, Маріє?

Марія, На тройцю буде два роки, Франце.

Войцек. А знаєш, скільки ще триватиме?

Марія *(встає).* Мені треба йти, вечерю готувати.

Войцек *(тримає її за руку).* Змерзла, Маріє? А ти ж така тепла. Бач які гарячі губи в тебе — палахкає дихання повії. А я б, одначе, й зараз віддав небо, щоб тебе цілувати. Змерзла?.. Хто схолов, Маріє, більше не змерзне. Роса вранці не заморозить тебе, Маріє. *(Вона присідає на лаву),*

Марія. Що ти кажеш, Франце?

Войцек. Нічого, *(Мовчить).*

Марія. Як червоно сходить місяць.

Войцек. Мов криваве залізо…

Марія. Що ти надумав, Франце? Ти такий блідий. *(Він хапає її за руку, вона відсахується).* Франце, побійся Бога! Рятуйте! Рятуйте!

Войцек. *(б'є її ножем).* На тобі, от і от! *(Вона падає. Войцек схиляється над нею).* І вмерти не здатна. *(Б'є знову).* Ось тобі! Ага, сіпається *(б'є ще).* Хочеш ще? Тобі холодно? *(Шпурляє ногою).* Та врешті ти мертва? *(Тікає геть).* Мертва… Мертва...

Корчма. Войцек. Кете. Шинкар. Танцівники. Вечір. Вогні.

Войцек *(сидить не передній лаві, Кете біля нього на столі).* Танцюйте всі. Миттю. Упрівайте, смердить. Все одно, забере вас дідько. *(Стягає Кете зі столу, танцює з нею і співає).*

Ах, доню моя, доню,
Дурна ж ти була,
Що фірману в дорозі
Добро все віддала.

Отак, Кете. Сідай. *(Вона сідає на його стілець).* Мені душно. Душно *(скидає куртку, сідає на стіл).* Отакі-то справи. Дідько бере одних, а колись охолонеш. Будь розсудлива. Ну заспівай? Кете *(співає).*

В шваби жити не піду,
Довгу сукню не вберу,

Бо довга сукня й чобітки
Служниці не з руки.

Войцек *(хапає її).* Ні, до біса чобітки, У пекло й босоніж підемо. **Кете** *(відштовхує його, співає).*

Егей, друже, що за страм.
Бери таляр, лягай сам.

Войцек. Так. Правильно. З таким дівчам, як ти, ще забрудниш себе кров'ю... Кете *(підводиться),* А що це в тебе на руці?

Войцек. В мене? В мене?

Кете. Червоне... Кров *(їх оточують люди),*

Войцек. Кров? Кров?

Шинкар. О-о!.. Кров.

Войцек. Либонь я порізався отут, на правій долоні.

Шинкар. А чому ж брудний лікоть?

Войцек. Я витирав...

Шинкар. Як? Праву долоню об правий лікоть? Ловко.

Дурень. А велет і каже; я чую, чую, чую людське м'ясо. Тьфу, вже воно смердить.

Войцек *(на столі).* Дияволе, чого вам треба? Яке діло до мене? Відступися, а то я першого... Дияволе. Думаєш, я вбив кого? Я — вбивця, Чого витріщилися? На себе, сволото, поглянь... Відступися. *(Вибігає).*

Стежка в лісі над ставком. Ніч. Місяць то виринає, то зникає...

Войцек. Ніж? Де мій ніж? Вин мене видасть *(шукає на землі).* Десь тут. Он щось ворушиться. Тихіше. Тут. *(Він торкається трупа),* Марія. Га, Маріє? Тихо. Ніде ані шелесне. Чом ти так зблідла? Звідки на твоїй шиї шнурок, Маріє? У кого ти своїми гріхами заробила намисто? Ти була чорна від них, уся чорна. А тепер я тебе вибілив? Чом твої чорні коси так дивно розпатлані, Маріє? Ти не заплела їх нині *(обмацує руками).* Тут

щось лежить. Занишкле, слизьке, холодне. Це ніж. От він. Тут. Геть звідси, сюди-туди. *(чути голоси. Войцек зачаївся у кущах над ставком. Невдовзі).* Так. Ось туди, на дно *(кидає ніж).* Він потоне в темній воді, мов камінь. А місяць схожий на криваве залізо. Невже весь світ хоче розголосити мою таємницю? Ні, він лежить близько: вони тут купатимуться. *(Забродить у ставок, кидає ніж далі).* Тепер усе гаразд, влітку вони пірнатимуть по мушлі. Е, він заржавіє, хто ж би його впізнав? Краще б зламати. Я й досі весь у крові. Треба вмитися. Ось пляма. А онде ще. *(Забродить глибше у воду).*

Підхо
дять люди. **Перший міщанин.** Стривай.

Другий міщанин. Чуєш? Тихо... Отам…

Перший міщанин. У-гу! От, воно. Що за
звук?

Другий міщанин. Це вода. Вона кличе. Давно вже тут ніхто не топився. Геть звідси!
Не до добра її слухати.

Перший міщанин. У-у... Знову. Немов хто вмирає.

Другий міщанин. Моторошно. Скрізь вогко, туман і світанок, гудуть жуки, мов
розбитий дзвін. Ходімо геть...
Перший міщанин. Ні, чуєте?.. Зовсім близько. Мерщій, За мною. Туди, На гору...

Вулиця. Рано вранці. Гуляють діти.

Перша дитина *(підходить).* Ходімо до Марії.

Друга дитина. А що там?

Перша дитина. Ти нічого не знаєш? Всі вже пішли. Вона лежить за містом

Друга дитина. Де?

Перша дитина. Ліворуч за ямою в лісі, біля червоного хреста.

Друга дитина. Ходімо, а то не побачимо. Віднесуть. *(Біжать).*

Стежка в лісі над ставком. Судовий виконавець, лікар, суддя, люди біля мертвого тіла. Сонце.

Поліцай *(присівши навколішки, оглядає труп).* Чудове вбивство, справжнє. Так вчинено прекрасно, що кращого годі й бажати. У нас давно не було такого...